

УДК 336.1

ІНВЕСТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ОСНОВІ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Брікман Т.О.

INVESTING OF INNOVATIVE ACTIVITY IS ON BASIS OF STATE-PRIVATE PARTNERSHIP

Brikman T.O.

Виявлено роль і місце державно-приватного партнерства в забезпеченні інноваційного шляху розвитку економіки. Проаналізовано етапи розвитку державно-приватного партнерства в інноваційній сфері та стратегії підтримки інноваційної діяльності у світовій практиці. Обґрунтовано методологічні положення фінансового механізму інвестування інноваційної діяльності на основі державно-приватного партнерства: мета, завдання, функції, принципи. Сформовано фінансовий механізм інвестування інноваційної діяльності на основі державно-приватного партнерства та його інструментарій. Запропоновано заходи з ефективної взаємодії державного і приватного партнерів.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, інноваційна діяльність, інвестування, інноваційні проекти, фінансовий механізм, інструменти.

Постановка проблеми. Досвід розвинутих зарубіжних країн показує, що темпи розвитку економіки значною мірою визначаються формами організації і способами підтримки інноваційної діяльності. Сьогодні механізми державно-приватного партнерства стають найважливішим напрямом активізації інноваційної діяльності та використовуються для залучення приватних компаній з метою довготривалого фінансування соціально значущих проектів. З іншого боку, інноваційна сфера економіки - одна з проблемних в плані вибору моделі державного втручання в економіку. Вибір першочергового напрямку реалізації ДПП - проекту залежить від рівня соціально-економічного розвитку і пріоритетності завдань конкретної країни або регіону. Різноманітність видів, форм і сфер використання ДПП перетворюють їх на універсальний механізм рішення різного роду довгострокових завдань - від реалізації соціальних і інфраструктурних проектів загальнодержавного значення до розробки перспективних технологій. Світовими лідерами у сфері державно-приватного партнерства є Великобританія, Німеччина, США і Франція. Значний досвід використання моделі ДПП в інноваційній діяльності є

у Фінляндії, Ізраїлі, Китаї і Індії. Інноваційне державно-приватне партнерство орієнтоване на забезпечення балансу інтересів всіх сторін, ефективне досягнення соціально-економічних цілей діяльності, підвищення інноваційної активності основних економічних суб'єктів, ефективності державного управління і зростання добробуту суспільства. Практика державного регулювання інноваційної діяльності не досягла очікуваних результатів, тому теоретико-методологічні аспекти розвитку інноваційної сфери на основі ДПП не менш актуальні і вимагають подальшої розробки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Парадигма інноваційного державно-приватного партнерства як об'єкту дослідження остаточно ще не сформована. Теоретико - практичним аспектам створення національної інноваційної системи, питанням розвитку інноваційного потенціалу регіонів, дослідженню інновацій як чинника стійкого зростання і підвищення конкурентоспроможності національної (регіональної) економіки присвячені роботи зарубіжних учених-економістів, серед яких: Ф. Валента, Л. Водачек, О. Водачкова, П.Ф. Друкер, Р. Кумбс, А. Клейнкнехт, Б.А. Ландвелл, Г. Менш, Р. Нельсон, Ф. Ніксон, Б. Санто, Бр. Твісс, К. Фрімен. Питання розвитку державно-приватного партнерства в інвестиційній та інноваційній сферах економіки України досліджували Головінов О. М., Гриценко Л.Л., Кропельницька С.О., Ляпін Д., Москаленко О.М., Павлюк А., Тульку Я.І., Циганкова М. О. [1; 2; 3; 4; 6; 7; 8]. Незважаючи на широкий спектр досліджень у сфері формування інноваційної економіки, багато питань становлення національної інноваційної системи у рамках державно-приватного партнерства ще не отримали свого адекватного рішення. Залишаються дискусійними питання з визначення пропорцій участі держави в економіці у зв'язку з недостатньою ефективністю функціонування приватного капіталу, розвитку положень базових теорій державного регулювання інноваційної сфери еконо-

міки, оптимізації державної участі в економіці в умовах дефіциту бюджетних ресурсів. Незавершеність формування теоретико-методологічних основ відносин між державою, бізнесом, наукою, виробництвом і суспільством вимагає подальшого поглибленого дослідження.

Метою статті є розвиток теоретичних та методичних основ фінансового механізму інвестування інноваційної діяльності на підставі державно-приватного партнерства.

Викладення основного матеріалу. Партнерство приватного і державного секторів економіки повинно стати ключовим елементом інноваційної політики України. Відношення до партнерства з боку держави і підприємницьких структур неоднозначне. Нерозвинутість партнерства влади і бізнесу може стати перешкодою поступальної реалізації стратегічних орієнтирів інноваційного розвитку держави. Основні етапи розвитку державно-приватного партнерства в інноваційній сфері:

кінець XIX - початок XX століття - "підприємницька" концепція;

1920-1930-і роки - середина XX століття - відсутність партнерства, паралельний розвиток інноваційної діяльності в приватному бізнесі (переважно прикладний характер досліджень) і держсекторі (переважно фундаментальний характер досліджень);

1950-і - початок 1970-х років - основи державно-приватного партнерства;

1970-і - кінець 1990-х років - інноваційна політика - один з центральних напрямів державного регулювання. Формування альянсу і стабільний характер партнерських відносин держави і приватного бізнесу в інноваційній сфері;

кінець 1990-х років - теперішній час - стратегічний альянс держави і бізнесу у формуванні пріоритетів розвитку і реалізації інноваційної політики.

Передумовами використання механізмів ДПП в інноваційній сфері є:

висока інвестиційна і інформаційна невизначеність і високі ризики;

тривалість неприбуткової стадії розвитку інноваційних проектів, що дестимулює приватних інвесторів;

обмежена здатність малого і середнього інноваційного підприємництва до концентрації ресурсів, необхідної для реалізації проектів;

нездатність ринку забезпечити прийнятну для інноваційних проривів координацію між наукою і бізнесом та різними сегментами інноваційної сфери і корпоративного сектора.

Необхідність компенсації цих дисбалансів визначає основні завдання ДПП у сфері інноваційної діяльності, що полягають у: розвитку інфраструктури; зниженні інноваційних ризиків приватних інвесторів; підтримці інновацій на ранніх неприбуткових стадіях розробок; допомозі малому і середньому інноваційному підприємству; забезпеченні координації між науковими організаціями, інноваційними фірмами і бізнесом.

ДПП в інноваційній сфері – це механізм спільного інвестування ресурсів держави і приватного бізнесу в реалізацію інноваційних проектів, розподіл витрат, результатів і ризиків партнерів для впровадження соціально значущих інноваційних проектів на взаємовигідній основі. Головна мета державно-приватного партнерства в інноваційній діяльності - технологічна модернізація, створення конкурентоздатної економіки і перехід до інноваційного шляху розвитку.

По рівню і формам підтримки інноваційної діяльності у світовій практиці прийнято виділяти:

державні стратегії активного втручання (Канада, Франція, Японія, Нідерланди) – наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність є визначальними чинниками економічного зростання національної економіки;

державні стратегії децентралізованого регулювання (Великобританія, США) – відсутнє активне втручання і директивні зв'язки з суб'єктами інноваційної діяльності зі збереженням лідируючої ролі держави;

змішані стратегії (Швеція) – державний сектор, який складає значну частину економіки, зацікавлений у підтримці високого ринкового потенціалу інноваційного сектора.

В Україні координація підготовки та реалізації проектів ДПП на рівні органів державної влади покладена на спеціально уповноважений орган – Департамент інвестиційно-інноваційної політики та розвитку державно-приватного партнерства Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [5].

Однією з особливостей ДПП є те, що держава може брати на себе функції страхування ризиків інноваційних проектів, надавати гарантії і сприяти залученню приватних коштів в реалізацію проекту в набагато більших обсягах, чим надання держкредитів або субвенцій. ДПП є реальною альтернативою методам бюджетного фінансування інноваційної діяльності. Воно здатне створити базу для довгострокових контрактних відносин у сфері створення і комерціалізації інновацій. ДПП розглядаються приватним бізнесом як один з напрямів довгострокового інвестування з прийнятним рівнем прибутковості та ризику. Юридичне, організаційне і економічне партнерство бізнесу і держави дозволяє залучити в інноваційний сектор економіки додаткові ресурси, що надає можливість підвищити ефективність інноваційної сфери.

Основними функціями державно-приватного партнерства в інноваційній діяльності є контроль, централізація, нагляд, стимулювання, оновлення, індикаційна та ініціативна функції. Різноманіття організаційно-правових форм і функцій учасників ДПП з боку держави зумовлює необхідність розробки в Україні не лише правових рамок взаємодії приватного і державного секторів економік, але і спеціальних організаційних, фінансових та інвестиційних механізмів управління реалізацією ДПП в іннова-

ційній сфері, інтересів усіх його учасників, що забезпечують баланс.

Обов'язковою вимогою, що пред'являється до проектів ДПП у частині розподілу прав на користування об'єктом і результатів праці, є:

- часткова передача прав на володіння об'єктом приватному сектору після переходу до етапу експлуатації, отримання результатів, реалізації товарів і надання послуг;

- поява модернізованого або нового продукту на ринку;

- достатні розміри бізнес-структури, що бере участь в конкурсі за право бути партнером держави, для реалізації поставленої мети інноваційного проекту.

Методологічною основою фінансового механізму інвестування інноваційної діяльності на основі ДПП є загальні принципи державної підтримки інноваційної діяльності та принципи, властиві проектам ДПП. Специфічні принципи об'єднують принципи організації ДПП та їх інвестування в інноваційній сфері (табл. 1): взаємної відповідальності та рівноправності, варіативності та індикативності, транспарентності та гарантованості, ефективності та прибутковості.

Таблиця 1

Загальні та специфічні принципи ДПП в інноваційній діяльності

Загальні принципи	Специфічні принципи
Пріоритет державних інтересів	Взаємної відповідальності та рівноправності
Орієнтація на ринок	Варіативності та індикативності
Безперервність надання послуг	Транспарентності та гарантованості
Конкуренція	Ефективності та прибутковості
Рівність всіх економічних суб'єктів	Інформаційна кооперація
Міжгалузевої комунікації	Розподіл сфер відповідальності між структурними ланками
Міжнародної кооперації	Співпраця і розподіл відповідальності державних службовців і працівників приватного сектора
Науковості	Використання науково обґрунтованих методик
Системності	Структурна цілісність організації
Цілеспрямованості	Динамічність управлінської структури
Безперервності розвитку	Еволюція організаційних систем
Єдність освітнього, наукового і виробничого процесів	Поступальність розвитку
Прозорість операцій	Циклічність розвитку
	Спеціалізація ланок системи

Фінансовий механізм інвестування інноваційної діяльності на основі ДПП охоплює наступні елементи: методологічне, нормативно-правове, мотиваційне, організаційне і фінансове забезпечення ДПП (рис. 1).

Форми і моделі ДПП, що забезпечують реалізацію інноваційних проектів, можна класифікувати:

- по характеру завдань: організаційні моделі, моделі фінансування, моделі кооперації;

- по механізму співпраці держави і приватного бізнесу:

- ВОТ - будівництво - експлуатація /управління - передача;

- ROT (Rehabilitate, Own, Transfer) - модернізація - володіння - передача;

- ВООТ - будівництво - володіння - експлуатація /управління - передача;

- ВТО - будівництво - передача - експлуатація /управління;

- ВОО - будівництво - володіння - експлуатація /управління;

- ВОМТ - будівництво - експлуатація /управління - обслуговування - передача;

- ДВООТ - проектування - будівництво - володіння - експлуатація/управління - передача;

- ДВФО - проектування - будівництво - фінансування - експлуатація/управління.

Відповідно до моделі реалізації інноваційних проектів на основі ДПП державний партнер на конкурсній основі укладає з приватним партнером угоду на реалізацію проекту і його експлуатацію на термін життєвого циклу об'єкту і здійснює оплату за проектом рівними частками після введення об'єкту в експлуатацію за умови підтримки приватним партнером об'єкту відповідно до заданих вимог.

Інструменти ДПП, які використовуються в сфері підтримки інновацій, можна класифікувати на адміністративні, фінансові та організаційно-правові (рис. 2). Основними напрямками підтримки інноваційної діяльності з боку держави є: урядові контракти (США, Франція, Великобританія, Німеччина), фінансове стимулювання (Австрія, Канада, Фінляндія, Німеччина), розвиток науково-технічної інфраструктури (Фінляндія, Німеччина, Японія).

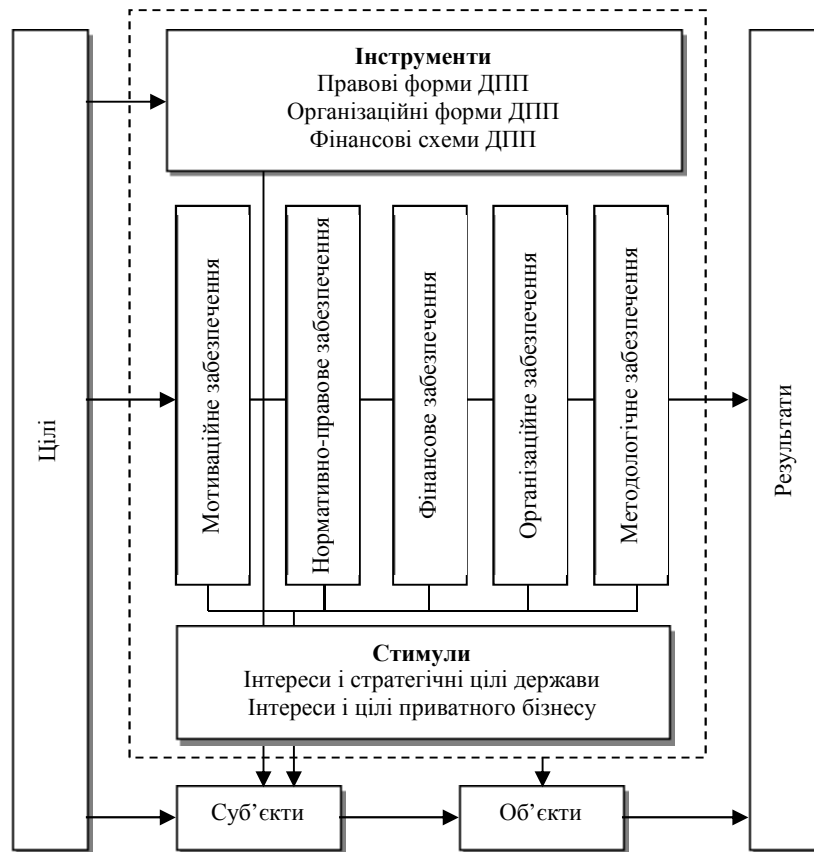

Рис. 1. Фінансовий механізм інвестування інноваційної діяльності на основі ДПП

Рис. 2. Інструменти ДПП, які використовуються в сфері підтримки інновацій

Для розвитку інституту ДПП необхідно забезпечити сприятливі умови ефективної взаємодії державного і приватного партнерів. По-перше, розвиток нормативно-правової бази, що передбачає:

розробку і вдосконалення існуючого законодавства про порядок реалізації ДПП - проектів;

створення надійних механізмів поступки прав вимоги до публічного власника для надання таких прав як забезпечення за облігаціями і довгостроковими синдикуваними кредитами;

розробка стандартної конкурсної документації, зокрема типових проектів угод про ДПП;

спрощення процедури отримання дозвільної документації для експлуатації переданого майна;

створення податкових стимулів у разі ефективної реалізації проекту;

закріплення в бюджетному законодавстві гарантій для інвестора;

співвідношення короткострокового характеру бюджету і середньо - або довгострокового характеру реалізації ДПП - проектів.

По-друге, організаційні умови, схеми і моделі реалізації ДПП проектів у сфері інновацій, збалансовані з точки зору співвідношення ризиків і відповідальності. Для залучення приватного капіталу і ефективного менеджменту проектів ДПП державі необхідно сформувати такий механізм, який забезпечить зацікавленість приватних інвесторів і справедливу процедуру їх конкурсного відбору, засновану на ефективній системі критеріїв оцінки пропозицій учасників концесійних конкурсів, що дозволяє підвищити гарантії успішної реалізації інноваційного проекту, понизити сукупні громадські витрати і виробничі ризики.

По-третє, економічні умови, серед яких необхідно розвивати пряме державне субсидування, державну участь у фінансуванні досліджень і розробок, страхування комерційних ризиків, гарантування позик, що надаються недержавними фінансовими структурами, прискорена амортизація устаткування, надання пільг по ставках орендної плати за приміщення, по митних обов'язковим платежам і зборам. Однією з основних причин складності запуску проектів ДПП в Україні є нерозвинутість економічного інструментарію.

По-четверте, потрібне створення нових видів інвестиційних інститутів, орієнтованих на інвестування в пріоритетні сектори економіки, - фондів прямих інвестицій, інвестиційних і інфраструктурних фондів. Оскільки у рамках ДПП відбувається реалізація проектів довгих циклів, для їх фінансування не можуть використовуватися короткострокові кредити. Довгострокове фінансування проектів ДПП комерційними банками сьогодні практично неможливо. Нівелювати ризики проектів за рахунок можливості використання фінансових інструментів хеджування ризиків може тільки розвинутий фінансовий сектор. В той же час потрібна розробка нових інструментів, що дозволяють елімінувати ризики і

залучити "довгі гроші" на великий термін в сферу інноваційної діяльності.

Висновки. Державно-приватне партнерство є чинником соціально-економічного розвитку країни. ДПП в інноваційній сфері повинне забезпечити узгодження інтересів держави, бізнесу, науки, освіти, суспільства. Пріоритетними напрямками ДПП є інноваційно орієнтовані інфраструктурні проекти та проекти в науково-технологічній і освітній сферах. Фінансовий механізм інвестування інноваційної діяльності на основі ДПП з урахуванням світового досвіду має бути диференційований залежно від етапу інноваційної діяльності, враховувати різний рівень ризику, можливі джерела і форми фінансування. Сформульовані принципи покладені в основу побудови фінансового механізму інвестування інноваційної діяльності на основі ДПП, формування його структури і методичного інструментарію. Перевагами цього механізму є: по-перше, для бізнесу – пряма державна підтримка інновацій, можливість інвестування під гарантії держави, по-друге, для держави – зниження бюджетних витрат за рахунок залучених коштів в сферу інноваційної діяльності, підвищення інноваційної активності пріоритетних галузей економіки, розподіл інноваційних ризиків. Основні шляхи розвитку ДПП включають вдосконалення нормативно-правової бази, інституціональних основ спільної реалізації інноваційних проектів, надання державних гарантій при високих інвестиційних ризиках, дотримання прав і інтересів учасників партнерства.

Подальшим напрямом дослідження є розробка концептуальних засад фінансової стратегії розвитку державно-приватного партнерства.

Л і т е р а т у р а

1. Головінов О. М. Державно-приватне партнерство в інноваційній сфері // Вісник економічної науки України. – 2010. – №1. – с. 47-51.
2. Гриценко Л.Л. Актуальні напрямки розвитку інструментарію інвестиційної взаємодії держави і бізнесу / Л.Л. Гриценко // Бізнес Інформ. – 2012. – № 8. – С. 31-35.
3. Кропельницька С.О., Щур Р.І. Інституалізація реалізації інвестиційних проектів з використанням механізмів державно-приватного партнерства // Вісник ЖДТУ. – 2012. – № 4 (62). – Серія: Економічні науки. – с. 309-314.
4. Москаленко О.М. Базові елементи концепції та моделі державно-приватного партнерства в інноваційній сфері на основі міжнародного досвіду / О.М. Москаленко // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2011. – Випуск II (42). – Частина I. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>.
5. Положення про департамент інвестиційно-інноваційної політики та розвитку державно-приватного партнерства: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.04.2013 № 431.
6. Тулькo Я.І. Державно-приватне партнерство для стимулювання інноваційного процесу: міжнародні аспекти – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mspsb.com.ua>adm/images/publications/3_gchp.pdf.

7. Циганкова М. О. Ідентифікація інвестиційного партнерства держави та бізнесу / М. О. Циганкова // Економіка і прогнозування. — 2006. — № 2. — С. 101–116.

8. Щодо розвитку державно-приватного партнерства як механізму активізації інвестиційної діяльності в Україні [Аналітична записка] / А. Павлюк, Д. Ляпін. — Відділ економічної стратегії НІСД. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/816/>

References

1. Golovinov O. M. Derzhavno-privatne partnerstvo v innovacijnij sferi // Visnik ekonomichnoi nauki Ukraïni. — 2010. — №1. — s. 47-51.

2. Gricenko L.L. Aktual'ni naprjamki rozvitku instrumentariju investicijnoi vzaemodii derzhavi i biznesu / L.L. Gricenko // Biznes Inform. — 2012. — № 8. — S. 31-35.

3. Kropel'nic'ka S.O., Shhur R.I. Instytutalizacija realizacii investicijnih proektiv z vikoristannjam mehanizmiv derzhavno-privatnogo partnerstva // Visnik ZhDTU. — 2012. — № 4 (62). — Serija: Ekonomichni nauki. — s. 309-314.

4. Moskalenko O.M. Bazovi elementi koncepcii ta modeli derzhavno-privatnogo partnerstva v innovacijnij sferi na osnovi mizhnarodnogo dosvidu / O.M. Moskalenko // Visnik Chernivec'kogo torgovel'no-ekonomichnogo institutu. Ekonomichni nauki. — 2011. — Vipusk II (42). — Chastina I. — [Elektronnij resurs]. — Rezhim dostupu: <http://www.nbu.gov.ua>.

5. Polozhennja pro departament investicijno-innovacijnoi politiki ta rozvitku derzhavno-privatnogo partnerstva: Nakaz Ministerstva ekonomichnogo rozvitku i torgivli Ukraïni vid 29.04.2013 № 431.

6. Tul'ku Ja.I. Derzhavno-privatne partnerstvo dlja stimuljuvannja innovacijnogo procesu: mizhnarodni aspekti — [Elektronnij resurs]. — Rezhim dostupu: http://www.mspsb.com.ua>adm/images/publications/3_gchp.pdf.

7. Cigankova M. O. Identifikacija investicijnogo partnerstva derzhavi ta biznesu / M. O. Cigankova // Ekonomika i prognozuvannja. — 2006. — № 2. — S. 101–116.

8. Shhodo rozvitku derzhavno-privatnogo partnerstva jak mehanizmu aktivizacii investicijnoi dijal'nosti v Ukraïni [Analitichna zapiska] / A. Pavljuk, D. Ljapin. — Viddil ekonomichnoi strategii NISD. — [Elektronnij resurs]. — Rezhim dostupu: <http://www.niss.gov.ua/articles/816/>

Брикман Т.А. Инвестирование инновационной деятельности на основе государственно-частного партнерства

Вьявлена роль и место государственно-частного партнерства в обеспечении инновационного пути разви-

тия экономики. Проанализированы этапы развития государственно-частного партнерства в инновационной сфере и стратегии поддержки инновационной деятельности в мировой практике. Обоснованы методологические положения финансового механизма инвестирования инновационной деятельности на основе государственно-частного партнерства: цель, задание, функции, принципы. Сформирован финансовый механизм инвестирования инновационной деятельности на основе государственно-частного партнерства и его инструментов. Предложены мероприятия по эффективному взаимодействию государственного и частного партнеров.

Ключевые слова: *государственно-частное партнерство, инновационная деятельность, инвестирование, инновационные проекты, финансовый механизм, инструменты.*

Brikman T.O. Investing of innovative activity is on basis of state-private partnership

A role and place of state-private partnership is educed in providing of innovative way of development of economy. The stages of development of state-private partnership are analysed in an innovative sphere and strategy of support of innovative activity in world practice: active interference, decentralizing adjusting, mixed. Methodological positions of financial mechanism of investing of innovative activity are reasonable on the basis of state-private partnership: purpose, task, functions, principles. The financial mechanism of investing of innovative activity on the basis of state-private partnership and his tool is formed. The instruments of ДПП, which are used in the sphere of support of innovations, are classified on administrative, financial and organizational - legal. Description of potential of development of privately-state partnership is given in an innovative sphere. Measures are offered on effective co-operation of state and private partners: development normatively-legal, organizational, economic, institutional.

Keywords: *state-private partnership, innovative activity, investing, innovative projects, financial mechanism, instruments.*

Брикман Тетяна Олександрівна – пошукувач кафедри обліку і аудиту Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, lid_kost@mail.ru

Рецензент: Костирко Л.А. - доктор економічних наук, професор, завідувача кафедрою фінансів Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Луганськ, Україна.

Стаття подана 28.12.2013